

Çocukların Ana-Baba Üzerindeki Hakları

Çocukların Ana-Baba Üzerindeki Hakları

Fahrettin ALTAN

Ana-babanın çocuklar üzerinde bir takım hakları olduğu gibi çocukların da onların üzerinde bir takım hakları vardır. İslam bu konuya da çok önem vermiş ve bu alanda bir takım emir ve yasaklar belirtmiştir. Çocuklarının kendilerine ve topluma yararlı olmasını isteyen anne ve babalar, mutlaka bu emir ve yasakları iyice öğrenmelidirler. Bunları öğrenmeden onları güzel bir şekilde eğitmek, her anne ve babanın yapabileceği kolay bir iş değildir. Onları İslamî eğitimle eğitmek isteyen anne ve babalar, ilk önce mutlaka İslam'ın bu konudaki emir ve nehiylerini öğrenmeli ve daha sonra onlara göre amel etmeğe çalışmalıdırlar; aksi takdirde iyi netice elde etmeği beklemeleri yersiz bir bekleyiştir.

Kadın ve erkekler, anne ve baba olmadan önce, çocuğun eğitim ve öğretim yöntemini çok iyi öğrenmeli ve daha sonra çocuk yapmalıdırlar. Zira çocuğun terbiye safhaları doğumunun başlangıcından, hatta doğumundan önce başlamaktadır. İşte bu hassas safhada, çocuğun latif ve hassas tabiatı kalıba girmekte, onun ahlakının, davranışının, adetlerinin ve hatta fikirlerinin bile temeli atılmaktadır. Anne ve babaların bu hassas safhalardan gafil olmamaları ve eğitim ve öğretimi sonraki zamanlara bırakmamaları gerekir. Biz bu makalemizde, anne ve babanın çocuklarına oranla olan vazifelerini kısa bir şekilde anlatmaya çalıştık. Ama anne ve babanın sorumlulukları çok

büyük olduğundan dolayı onların yapmaları gereken bütün vazifeleri bu makalede anlatmak mümkün değildir. İşte bundan dolayı bütün anne ve babalardan ricam, bu konuda yazılmış olan daha geniş kitaplara müracaat etmeleri ve kendi vazifelerini iyi bir şekilde öğrenmeleridir. Şimdi arz ettiğim vazifelerden bazılarına değiniyoruz:

Eş Seçimi

Her şeyden önce çocuklara iyi ve imanlı anneler seçmek, babaların çok önemli vazifelerinden biridir. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.a) ve masum İmamlar (a.s) tavsiyelerde bulunmuşlardır. Örneğin:

Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

*“Aynı denkte olan (erkek ve kadınları birbirleriyle) evlendirin; kendi ayarınızdakilerle evlenin; nütufeleriniz (çocuklarınız) için uygun yerler (aile ve kadınlar) seçin.”*¹

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

*“Kadının malı ve güzelliği için onunla evlenmeyiniz; zira güzellik onu bozabilir, servet ise onu itaatsizliğe sürükleyebilir. Onun dindarlığını birinci derecede tutup kendinize eş seçiniz.”*²

Yine Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki:

*“Sakin ahmak kadınla evlenmeyiniz; zira onunla oturup kalkmak bela, doğurduğu çocuk ise zayı olur.”*³

İmam Sadık (a.s) da şöyle buyurmuştur:

*“Kadınla yalnız malı ve güzelliği için evlenen yalnız başına kalır. Ancak dini için evlenirse, malı da güzelliği de rızık olarak ona bağışlar.”*⁴

¹ - Ayetullah Mişkini, İzdivac Der İslam, s. 67; Müstedrek’ul-Vesail’den nakletmektedir.

² - Mehaccet’ul-Beyza, c. 3, s. 85.

³ - Bihar, c. 103, s. 237.

⁴ - Vesail’uş-Şia, Nikah kitabı böl: 2, b:14, h:1.

Kadın da evlenirken söz konusu sıfatları göz önünde bulundurması gerekir. Resulullah (s.a.a) bu konuya ilişkin şöyle buyurmuştur:

*“Bir kimse kızınızı istemeğe geldiğinde, ahlak ve dinini beğenirseniz, onunla ilişkiye giriniz ve ona ret cevabı vermeyiniz. Aksi takdirde karşınıza büyük zorluk ve sıkıntılar çıkar.”*⁵

Cinsel İlişki Kurallarına Riayet

Her şeyin iyi bir şekilde gerçekleşmesi için uygun bir zaman ve mekân ihtiyacı vardır. Ginsel ilişkiye girmenin de zaman ve mekân açısından bir takım kural ve şartları vardır. Bunlar gözetilmiş olursa, çocuk birçok zarar ve tehlikelerden korunmuş olur; aksi takdirde anne ve babasının üzüntüsüne yol açacak bir şekilde doğmuş olabilir.

Bu konu hakkında Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

*“... Ayın ilk, orta ve sonlarında hanımla cimada bulunma; cima esnasında konuşma; onun avretine bakma; başka bir kadını düşünme; Ramazan ve kurban bayramı gecesi cinsi ilişkide bulunma, meyveli bir ağacın altında ve güneş hizasında üstü açık olarak ilişkiye girme, ezan ve ikame arasında ve yolculuğa çıkmak istediğin günün akşamı cima yapma...”*⁶

Daha fazla bilgi edinmek isteyen “İslam’da evlilik ve Cinsel sorunlar” kitabına veya bu konuda yazılmış olan diğer kitaplara başvurabilirler.

Yiyecek ve İçeceklerle Dikkat

İslam, haram lokmanın doğuracağı sonuçlardan korunmak için rahimdeki bebeğin helal lokmayla beslenmesini ve bebeğin güzel ve akıllı olması için de bazı meyve ve yiyecekleri tavsiye ediyor. Örneğin:

⁵ - Vafî, Kitab’un- Nikah, s. 17.

⁶ - Sefinet’ul-Bihar, Cima sözcüğü.

Peygamber efendimiz buyuruyor ki:

*“Hamile kadınlar, çocuklarının iyi ahlaklı ve sabırlı olması için hamileliğin son aylarında hurma yesinler.”*⁷

İmam Rıza (a.s) buyuruyor ki:

*“Ayva yemek, akıl ve zekâyı fazlalaştırır.”*⁸

Bebek ve Dini Eğitim

İslam, bebek dünyaya gelince, bebeğin sağ kulağına ezan ve sol kulağına da ikamet okunmasını emrederek ilk tevhit dersinin ona verilmesini emrediyor. Bebeğin hassas ruhu ve zarif sistemleri, bu sözlerle etkilenmektedir. Çocuk bu cümlelerle tanışır ve bu tanışma onun geleceğine yönelik etkili olabilir. İşte bundan dolayı Resulullah (s.a.a) ve masum İmamlar (a.s) bu nükleden gaflet etmemiş, kendi izleyicilerine bebek dünyaya gelir gelmez, onun sağ kulağına ezan ve sol kulağına ise ikame okumalarını tavsiye etmişlerdir.

Hız. Ali (a.s) şöyle naklediyor:

*“Resulullah (s.a.a); ‘Çocuğu olan kimse, bebek, şeytanın şerrinden korunması için onun sağ kulağına ezan, sol kulağına ise ikame okusun’ buyurdu ve bu güzel ameli Hasan ve Hüseyin (a.s) üzerinde uygulanmasını emretti. Ayrıca, Fatiha, Nas ve Felak surelerinin de bebeğin kulağına okunmasını buyurdu.”*⁹

Çocuğa Güzel İsim Takma

Baba ve annenin en hassas ve önemli vazifelerinden biri de çocuğa güzel isim takmalarıdır.

Peygamber-i Ekrem şöyle buyuruyor:

*“Çocuğuna güzel isim seçmek, her babanın vazifesidir.”*¹⁰

⁷ - Müstedrek’ul-Vesail, c. 3, s. 113.

⁸ - Mekarim’ul-Ahlak.

⁹ - Müstedrek’ul-Vesail, c. 2, s. 619.

¹⁰ - Müstedrek’ul-Vesail, c. 2, s. 618.

Resulullah (s.a.a) yine buyuruyor ki:

*“Çocuğun, babanın üzerinde üç hakkı vardır: Ona iyi isim seçmesi, ona okuma-yazma öğretmesi, erginlik çağına erdiğinde onu evlendirmesi”*¹¹

İmam Musa Kazım (a.s) da şöyle buyurmuştur:

*“Babanın, evladına yapabileceği ilk iyilik, ona güzel bir isim seçmesidir.”*¹²

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

*“İyi isimler seçin; zira kıyamet günü size, o isimlerle hitap edilecek ve “Ey falanın oğlu falan! Kalk da hidayet bulduğun nura doğru git ve ey falanın oğlu falan! Seni hidayet edecek bir nurun olmadığı halde kalk, denecek.”*¹³

Bir adam İmam Sadık (a.s)’a; “Biz kendimiz için sizin ve babalarınızın isimlerini seçiyoruz. Acaba bu amelin bize bir faydası var mıdır?” diye arz etmesi üzerine İmam (a.s); *“Allah’a and olsun ki evet. Acaba din iyilere dostluk ve kötülere düşmanlıktan başka bir şey midir?”* buyurdu.¹⁴

Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

*“Dört oğlu olup da onlarda birine benim ismini bırakmayan kimse, bana zulüm etmiştir.”*¹⁵

İmam Bakır (a.s) buyuruyor ki:

*“En iyi ve üstün isimler, peygamberlerin isimleridir.”*¹⁶

Resulullah (s.a.a) isim bırakma konusuna o kadar önem veriyordu ki, eğer ashabından veya şehirlerden birisinin ismini beğenmeseydi hemen onu değiştirirdi. Nitekim Abdüşşems (güneşin kulu) ismini Abdulvehhab’a çevirdi. Ve Abduluzza’yi

¹¹ - Bihar’ul-Envar, c. 104, s. 92.

¹² - Vesail’uş-Şia, c. 15, s. 122.

¹³ - a.g.e, c. 15, s. 123.

¹⁴ - Müstedrek’ul-Vesail, c. 2, s. 618.

¹⁵ - Vesail’uş-Şia, c. 15, s. 126.

¹⁶ - Vesail’uş-Şia, c. 15, s. 124.

(Uzza putunun kulu) Abdullah'a çevirdi. Abdulharis'i (Harisin kulu) 'Abdurrahman'a ve Abdulkabe'yi (Kâbe'nin kulu) Abdullah'a çevirdi.¹⁷

Temizlik ve Sağlık

Çocuğu temiz tutmak ve onu hastalıklardan korumak anne babaya düşen vazifelerdendir. Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor:

*“İslam, temizlik dinidir; siz de temiz olun. Zira sadece temiz kimseler cennete girer.”*¹⁸

Yine Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

*“Çocukları yağ ve kirden temizleyin. Çünkü şeytan onu koklamaktadır. Böylece çocuk uykuda korkar, huysuzlaşır ve melekler rahatsız olur.”*¹⁹

Erkek çocukları sünnet etmek, İslam'ın sünnet ve farzlarından biridir. Çocuğun sağlık ve selametliği için çok faydalıdır. Sünnet etmek vasıtasıyla deri arasında kir ve mikropların meydana gelmesi önlenabilir. Sünneti doğumun ilk günlerinde yapmak daha iyidir. İslam, çocuğu yedi günlük olunca sünnet etmeği tavsiye etmektedir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

*“Çocuklarınızı, yedinci gününde sünnetleyin. Bu, onlar için daha iyi ve daha temizdir ve onların gelişme ve terbiyelerine hız kazandırır. Şüphesiz, yeryüzü sünnetsiz insanın idrarından rahatsız olur.”*²⁰

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki:

¹⁷ - Müstedrek'ul-Vesail, Kitab'un- Nikah, Ebvab'ul-Evlad.

¹⁸ - Mecma'uz-Zevaid, c. 5, s. 132.

¹⁹ - Bihar'ul-Envar, c. 104, s. 95.

²⁰ - Vesil'uş-Şia, c. 15, s. 161.

“Yeni doğan çocuğu, temiz olması ve gelişip ilerlemesi için yedi günlük olduğunda sünnnetleyin.” ²¹

Çocukların Eğitim ve Öğretimi

İslam, çocukların eğitim ve öğretimine büyük bir önem vermiş, anne ve babanın bu konuda ağır bir sorumluluğunu bildirmiştir. Eğitim ve terbiye için en uygun zaman çocukluk dönemidir. Çünkü bu dönemde çocuk henüz şekillenmemiş ve her türlü terbiyeyi almaya hazır durumdadır. Çocukluk dönemindeki eğitimin önemi, çocukluk ruhunun, her çeşit nakış ve izi kabullenmeğe hazır olmasından ileri gelmektedir.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

“Çocuğun gönüü, boş (bir şey ekilmemiş) araziye benzer; oraya ne ekilirse kabul eder.” ²²

Masum İmamlardan gelen hadislerde çocukların da bazı hakları olduğu ve anne-babanın o hakları yerine getirmeleri gerektiğı zikrolunmuştur. Örneğın:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Babanın senin üzerinde nasıl hakkı varsa, çocuklarının da hakkı vardır.” ²³

Yine Resulullah (s.a.a)’den şöyle nakledilir:

“Çocuk itaatsizlikten dolayı nasıl anne ve babasını incitiyorsa, anne ve baba da kendi vazifelerini yerine getirmediikleri takdirde çocuklarını incitmiş olurlar.” ²⁴

Yine Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Allah, çocuklarının kendilerine asi olmasına sebep olan ana-babaya lanet etsin.” ²⁵

²¹ - a.g.e, c. 15, s. 165.

²² - Nehc’ul-Belağa, s. 903.

²³ - Mecma’uz-Zevaid, c. 8, s146.

²⁴ - Bihar’ul-Envar, c. 104, s. 93.

²⁵ - Mekarım’ul-Ahlak, s. 518.

İmam Zeyn'ul-Abidin (a.s) da çocukların hakları hususunda şöyle buyurmuştur:

*“Evladın senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki evladın, senin vücudunun bir parçasıdır; dünyada tüm hayır ve şerriyle sana mensuptur. Onu güzel terbiye etmekten, Rabbine yönlendirmekten, senin ve kendisi için olan hususlarda (Allah'ın emirlerine) itaatkâr olması için ona yardımda bulunmaktan sorumlusun. Bu hususta ya Allah'ın sevabına nail olur veya O'nun cezasına uğrarsın. Öyleyse onunla ilgili üzerine düşen vazifeyi iyice yaparak (ahirette) Rabbinin huzurunda mazeret kazan ve onu eğitmek için de onun kendisinden yarsım al. Kuvvet ancak Allah'tandır.”*²⁶

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki:

*“Sakın aile ve akrabalarının bedbahtlardan olmasına sebep olanlardan birisi olmayasın!”*²⁷

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

*“Çocuklarınıza iyilik etmelerinde yardımcı olun; isteyen herkes çocuklarından anne-babaya itaatsizlikleri uzaklaştırabilir.”*²⁸

Yine Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

*“Herkesin bir kızı olur, onu iyi terbiye eder, öğretiminde rolü olur ve rahat etmesi için gerekli ortamı temin ederse, o kız çocuğu onu cehennem ateşinden kurtarır.”*²⁹

Çocuk hayatının başlangıcında henüz şekillenmemiş olup hem saadet ve hem de bedbahtlığa kabiliyeti vardır. Kamil bir insan olabileceği gibi alçak ve düşük bir hayvana da dönüşebilir. Herkesin saadet ve bedbahtlığı onun eğitimine

²⁶ - Tuhaf'ul-Ukul, s. 531.

²⁷ - Gurer'ul-Hikem, s. 802.

²⁸ - Mecma'uz-Zevaid, c. 8 s. 146.

²⁹ - a.g.e, c. 8, s. 15.

bağlıdır. Bu büyük iş, baba ve annelerin üzerine bırakılmıştır. Esasen annelik ve babalık da bu anlamdadır.

Resulullah (s.a.a) çocuğun eğitimiyle ilgili şöyle buyurmaktadır:

“Babanın çocuğuna verebileceği en iyi şey, edep ve terbiyedir.” ³⁰

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

“Çocuğuna yedi yıl oyun oynamasına müsaade et ve yedi yıl ona yaşam edebini öğret.” ³¹

Bu hususta özellikle annenin özel bir rolü vardır; hatta annenin hamilelik döneminde yediği şeyler ve davranışları, çocuğunun saadet ve bedbahtlığında etki bırakmaktadır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

“Asıl mesut olan, saadetinin temeli annesinin rahminde atılmış olandır; bedbaht ise bedbahtlığı annesinin rahminde yaşadığı dönemde başlayan kimsedir.” ³²

Resul-i Ekrem (s.a.a) bir yerde de buyuruyor ki:

“Cennet anaların ayakları altındadır.” ³³

Bu yüce makamın anne ve babaya verilmesinin sebebi, sadece çocuk yapmalarından dolayı mıdır? Hayır, çocuklarının eğitim ve öğretimiyle ilgilenmeyen, aksine onları hareket ve davranışlarıyla saptıran anne ve babalar, bu yüce makamdan mahrum olmalarıyla birlikte çocukları, toplum ve Allah karşısında sorumludurlar da. Eğer anne ve baba onların eğitim ve öğretimlerinde çaba sarf ederlerse bu dünya ve ahirette zahmetlerinin karşılığını alacaklardır. Eğer bu hususta gaflet ve tembellik edecek olurlarsa, bu dünya ve ahirette zarar cezasını göreceklerdir.

³⁰ - a.g.e, c. 8, s. 159.

³¹ - Bihar’ul-Envar, c. 104, s. 95.

³² - a.g.e, c. 77, s. 115-133.

³³ - Müstedrek’ul-Vesail, c. 2, s. 628.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

“Kötü evlat, insanın en büyük musibetlerindendir.” ³⁴

Yine Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki:

“Kötü evlat, anne ve babanın haysiyetini yok eder ve geriye kalanları ise rezil eder.” ³⁵

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

“Çocuklarının, kendilerine karşı saygılı olmalarına sebep olan anne ve babaların üzerine Allah'ın rahmeti olsun.” ³⁶

Binaenaleyh, anne ve baba olan kimseler çok ağır bir sorumluluk altına girmekteler ve Allah'a, mahlûkata ve çocuklarına karşı mesuldürler. Eğer doğru bir şekilde vazifelerini yapmış olurlarsa, onlara en büyük hizmeti etmiş olurlar. Ama eğer gereken hizmeti yapmazlarsa, hem kendileri ziyana uğramış olurlar, hem de çocukları ve toplum ziyana uğramış olacaktır.

Amel ile Terbiye

Terbiye emir ve nehiy etmekle sınırlı değildir. Anne ve baba çocuklarını daha çok amelleriyle hidayet etmelidirler. Amelin sözden etkisi daha çoktur. Peygamber ve İmamlar genellikle halkı amelleriyle hidayet ederlerdi. Halk onların amel ve davranışlarından etkilenererek hidayet olurlardı.

Hız. Ali (a.s) bu hususta şöyle buyurmaktadır:

“Halkın önderi olmak isteyen, önce kendisini ıslah etmeli, daha sonra başkalarını ıslah etmeğe başlamalı ve söz ile diğerlerine edep öğretmeden önce güzel davranışı ile onlara edep öğretmelidir.” ³⁷

Yine Hz. Ali (a.s) buyurmuştur ki:

³⁴ - Gurer'ul-Hikem, s. 180.

³⁵ - a.g.e, s. 780.

³⁶ - a.g.e, s. 517.

³⁷ - Nehc'ul-Belağa, cüz.3, s. 166.

*“Büyüklerle karşı saygılı olun ki, çocuklar da size karşı saygılı olsunlar.”*³⁸

Çocuk ve Dini Görevler

Evet, erkek on beş yaşından, kızlar ise dokuz yaşından sonra mükellefiyete erişmektedirler ve ondan önce hiçbir mükellefiyetle sorumlu değildirler. Fakat dini mükellefiyetlerin yerine getirilmesi buluş çağına kadar bekletilmez. İnsan, buluşa erince dini görevlere eğilimli olması için çocukluktan ibadet ve dini mükellefiyetleri yerine getirmeğe alışmalıdır. Dolayısıyla Resulullah (s.a.a) ve Ehl-i Beyt İmamları (a.s), çocukların, altı veya yedi yaşında namaz kılmaya alıştırmalarını önemle vurgulamaktadır. Örneğin: İmam Bakır (a.s) buyuruyor ki:

*“Biz çocuklarımızı beş yaşından itibaren namaz kılmaya zorluyoruz, fakat siz yedi yaşından itibaren onları namaza zorlayın.”*³⁹

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

*“Çocuklarınız altı yaşına girince, namaz kılmalarını emredin. Yedi yaşına girince buna daha fazla önem verin; gerektiğinde onları dövebilirsiniz de.”*⁴⁰

İmam Sadık (a.s)’dan şöyle nakledilmiştir:

*“Çocuk yedi yaşına girince, el ve yüzünü yıkayarak namaz kılmasını söyleyin. Fakat dokuz yaşına girince doğru abdest almayı ona öğretin ve namaz kılmasını önemle vurgulayın; gerektiğinde onu dayakla da namaz kılmaya zorlayabilirsiniz.”*⁴¹

Yine İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki:

³⁸ - Gurer’ul-Hikem, s. 780.

³⁹ - Vesail’uş-Şia, c. 3, s. 12.

⁴⁰ - Müstedrek’ul-Vesail, c. 1, s. 171.

⁴¹ - Vesail’uş-Şia, c. 3, s. 13.

“Çocuk altı yaşına girince namaz kılmalıdır ve oruç tutabildiğinde de oruç tutmalıdır.” ⁴²

H.z. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

“Çocuğun, babanın üzerindeki haklarından biri de, babanın ona Kur’ân öğretmesidir.” ⁴³

Yine H.z. Ali (a.s) buyurmuştur ki:

“Çocuk, beş yaşını tamamlayıp sağ ve sol elini tanıdığı zaman, onu kibleye doğru oturtun ve secde etmesini söyleyin. Altı yaşını tamamlayınca, ona rükû ve secdeyi öğretin. Yedi yaşını tamamlayınca da, yüz ve ellerini yıkayarak namaz kılmasını emredin ve bu konuda asla gevşeklik yapmayın.” ⁴⁴

⁴² - a.g.e, c. 3, s. 12.

⁴³ - Nehc’ul-Belağa, s. 1264.

⁴⁴ - Mekarim’ul-Ahlak, s. 254.